

SVOBODA

DRUŽINSKI LIST.

VSEBINA:

1. Ivan Albreht: Koroške pesmi. — 2. Vera Kesler-Albrechtova: Na Bledu.
— 3. Ivan Albreht: Odlomki iz tujega dnevnika. — 4. Fran Erjavec:
Motiv iz Istre. — 5. Janko Podtrojiški: Vzdihi. — 6. Filip Uratnik: Temeljni
nauki o socializmu. (Dalje.) — 7. Fran Albrecht: Mladi Jure. (Dalje.) —
8. Društveni vestnik „Svoboda“.

Letnik I.

Štev. 6.

Last in založba delavskega izobraževalnega društva „Svoboda“.

Tiska Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

„Svoboda“, družinski list, je glasilo delavskega izobraževalnega društva „Svobode“ v Ljubljani.

Izhaja dne 15. vsakega meseca.

Naročnina znaša letno 12 K. Člani društva dobe list brezplačno.

Upravništvo lista je v Ljubljani Šelenburgova ulica št. 6/II, kamor naj se pošilja naročnino. Sprejema se tudi oglase, katerim se določi cena po dogovoru.

Uredništvo lista je: Fr. Albrecht, Ljubljana, Sodna ulica 5/IV, kamor naj se pošiljajo vsi rokopisi.

Navodila podružnicam:

Pristopnina k „Svobodi“ znaša 50 h. Podružnice dobé do 1. februarja posebne pristopne izjave, ki jih mora vsak pristopivši član izpolniti, podružnice pa jih potem s pristopnino vred pri mesečnem obračunu pošljejo v Ljubljano.

Članarina znaša K 1.— 10 h ostane podružnici, 90 h pa je poslati v Ljubljano. Zato pa dobé člani društveni družinski list zastonj.

Članarino naj se pobere vsak mesec obenem z oddajo družinskega lista in sicer za naprej, ker zaostalim ali nerednim članom ne bomo oddajali lista.

Obračun je poslati redno do 15. vsakega meseca tajništvu delavskega izobraževalnega društva „Svobode“ v Ljubljani, Šelenburgova ulica št. 6, II. nadstropje.

Denar pa je pošiljati pod naslovom: Konzumno društvo za Ljubljano in okolico (K. Rakovec), Ljubljana, — Sp. Šiška, Kolodvorska ulica 56.

Podružnice naj po možnosti ustanavljajo knjižnice, čitalnice, vrše predavanja, sestanke, izlete itd. Ustanavljajo naj pevske, godbene, dramatične, telovadne in druge odseke. Sploh naj skrbé za izobrazbo svojih članov ter goje pošteno, trezno družabno življenje. Društvene prostore naj si poiščejo v zasebnih prostorih, da člani nišo primorani posedati v gostilnah ter zapravljati denar. Za vsa pojasnila se je obračati na tajništvo „Svobode“. Želje glede predavanj je sporočiti vsaj 14 dni pred predavanjem.

Tajništvo „Svobode“ opozarja vse podružnice, da je prve in druge številke družinskega lista nekaj več natisnjene. To zato, da lahko vsakemu novo pristopivšemu članu ponudijo tudi prvo in drugo številko, seveda morajo pobrati članarino tudi za januar in februar nazaj. — Obračune za januar in februar rabimo nujno; poslati jih je tedaj **takoj** tajništvu.

Redno do 10. vsakega meseca naj pošiljajo podružnice kratka poročila o svojih priredbah in o svojem društvenem delovanju tajništvu „Svobode“ v Ljubljani, Šelenburgova ulica 6/II.

Odgovorni urednik Fran Albrecht.

IVAN ALBREHT:

Koroške pesmi.

Krik.

Vsi, kar nas je: oče in mati,
sestra in žena in hčerka in vnuk,
sin za očeta, za strica nečak:
roke so kladivo, misel težak,
ki gara in služi in dela.

Na polju, na cesti, na reki, v tovarni,
po ulicah tujih, v hrumeči kasarni,
z žalostjo silno ko v gori hajduk;
v dnevih viharja, ob urici zlati —
vse dela in služi, da kri vodeni!

Načubana lica so trudna in vela,
naš znoj smo za tujce prelili v zlato —
že oče ni oče in brat ni več brat!
Sestra, ki v svet ji srce koprni,
šla je — in ni se več sama vrnila ...
Nemca bo v hiši domači rodila —
naš cvet je podnožnik za tujo petó.

Na polju, v beznicah in v hišah zločina
sestra in žena in hčerka in mati
sli tujčevi mora vse svoje izdati —
in ni ga očeta, ne brata, ne sina,
ki, z gromom Boga naj bi stopil na plan:
„Moj, moj je mučenec, naš Korotan!“

Romanca.

Tam on sedi, gospod župan Ogris
in ž njim gospa županja milostljiva.

„Ogris, Ogris, ti pil si našo kri —“
Gospe županji lice pobledi.

Konture vstajajo in strogi glas
kot da valovi butajo ob stene:
„Stotero src za en cekin svetel
in tisoč naših duš si že prodal!“

Ves Rož kipi, veljak molči,
pred njim pa plešejo skeleti:
„Tvoj oče ni bil tak kot ti —
še v grobu ti pekla želi!“

In dalje, dalje venomer,
izdajica je poteptana —
Ah, saj ni res! ... Gospod glavar,
župan, sodnik in en žandar

so zbrali se pri milostni gospej.
Zadeva važna: vojno posojilo!
Gospa prijazna, mož pa spi,
v kozarcih vince se iskri.

Pred znamenjem.

Že sto let stojiš in praviš o naši ljubezni
in tešiš nas, kadar smo gladni in jezni,
pretepani vindiški psi ...

O, stokrat sto let že nosimo k tebi spomine
in z mislijo nate prenašamo vse bolečine,
ponižani vindiški psi ...

Že stokrat sto let — ljubezni in sebi v zasmeh!
Na križu si, Kriste, bil sprava za greh —
čemu pa mi bedni, mi vindiški psi?!

Pisar.

S' cesarsko pištolo hodi pisar
in vije cesarske pravice
in stiska cesarske petice —
po zemlji in v hiši — povsod gospodar.

Še lani na naših se žuljih je grel
in trgal iskrene ljubezni cvetove;
zdaj koplje pod nemškim klobukom grobove
nam, bednim rednikom, ta kleti plevel!

VERA KESLER-ALBRECHTOVA:

Na Bledu.

Narcise vsepovsod. Vse je žarelo,
vse pelo, mrgolelo v gorski travi.
Kako je cvetje šmarnično dehtelo,
uvelo v moji roki in na glavi...

Od jezera zapelo je veselo;
zazibal čoln, in kot bi vedel kam
tako hitel je z nama v cerkev belo —
Ves v zlatem solncu bil je božji hram.

In stara pesem spet je zaigrala
raznésla se po jezeru in holmcu...
Jaz — tvoja žena — pa sem zajokala

za vso skrivnost, ki jo je ura vzela,
ko sem priseči morala pri solncu,
kar sem ti stokrat v tihi noči dala...

IVAN ALBREHT:

Odlomki iz tujega dnevnika.

Beljak 1916.

Včasih se mi zdi, da sem zelo srečno bitje na svetu. To je takrat, kadar sedim ponoči lepo sam med štirimi stenami in gledam skozi okno na polje. Zunaj valovi šepetanje in nebo obkroža temo in zvezde strme na svet. Če bi bil zares v polju, mislim, da že ne bi mogel biti srečen. Bilo bi me strah. Ne morem povedati, česa bi se bal — vem pa, da bi mi ne bilo dobro.

* * *

Sin mi piše z bojišča, da je zdrav in da se počuti dobro. Preko sto sličnih poročil imam že od njega. Nekaj časa sem jih shranjeval za spomin. Zdelo se mi je, da čutim njegovo roko v dlani, ko sem gladil tisti papir. Zdaj mi ni več do tega; prav čisto nič več mi ni do sina, ne do njegovih kart. On je zdrav in se počuti dobro — potem je itak preskrbljen! Kadar ubije morda deset ljudi, se počuti dobro. Saj ta človek ne more biti moj sin. Ali pa se mu je zmedlo, da ne ve, kaj dela, kaj piše, kaj misli. — Najbrže bo to... Srečna duša! Zdaj je rešen in je dosegel največ, kar je sploh mogoče.

* * *

Prepovedano je peti, prepovedano je govoriti. — Tudi jesti je prepovedano, če nima človek tiskanega potrdila o tej zadevi! Vendar teče

ves svet po svojih običajnih kolescih. Povsod je še dovolj veselih ljudi in ljudi, ki se smejejo in gledajo tako neumno in zadovoljno v svet kakor kokoši, kadar so se po jedi napile sveže jutranje rose. Jaz pa prav gotovo mislim, da ni še nikjer prepovedano lagati — zato gre vse tako lepo v redu in po trdnem tiru. Le sin mi ne piše ničesar več. Najbrže je kdo zapisal kaj takega, kar ni bilo po postavi. Zdaj je gotovo vsem skupaj pisanje prepovedano. Če je moje sklepanje pravilno, se je sedaj enkrat primerila postavni gospodi mala nerodnost: nevede in nehote so prepovedali — laž!

*

* *

Odkar sem v vojaški suknji tudi jaz, sem popolnoma — pes. Pasje mislim, pasje čutim in po pasje govorim. Zadnjič je nekdo pridrvel k nam in je pravil z velikim navdušenjem, da je imel nasprotnik na nekem odseku najmanj pet sto mrtvih. Vse je ploskalo in vse je klicalo: „Krasno!“ A jaz — kakor sem — sem letal od druga do druga in sem vpil na vse pretege:

„Pet sto mrtvih! Slišiš?! Nebeško, kaj?!“

*

* *

Ko sem včeraj pisal ženi, sem se nenadoma zasačil pri stavku: Sicer sem pa zdrav in se počutim prav dobro.

*

* *

S fronte so pripeljali nekega moža, ki je menda zaspal brez dovoljenja. V naši vojašnici, ki je bila nekoč močna graščina, je namreč dovolj vlažnih in trdnih ječ, kamor vlačijo ljudi s fronte. Med drugimi je tukaj tudi nek poročnik od oddelka strojnic, ki je pri priliki razlagal podložnim prepovedane reči. Moral bi bil govoriti o strojnicah, pa je pravil o tem, kako se mu zdi, da je pobijanje vendarle nekaj nečloveškega. Po vsej vojašnici trdovratno kroži govoricca, da poročnik niti ne bo ustreljen, ampak obešen! Zločin, ki ga je zagrešil, je tako gorostasen, da presega vso veličino vojaške milosti.

*

* *

Danes mi je zopet pisal sin, ki je še vedno na bojišču. Če je zdrav in kako se počuti, ne vem, ker mi ni prav nič sporočil o tem. Omenil mi je samo, da mi ne more sedaj pravzaprav ničesar več povedati, ker gotovo vem vse, odkar sem vojak. — Je vendar vrl dečko in sem prav ponosen nanj.

*

* *

Davi smo odvedli tistega zaspanca k vojnemu sodišču. Bili smo vsi strašno oboroženi, le on edini je bil brez orožja in je gledal venomer v tla. Sploh sem imel tak občutek, kakor da revež ne gleda, temveč spi. Mogoče se hoče s tem odškodovati. V ječi gotovo ni mogel spati, ker je tam tako zoprno zatohilo in vlažno, da človeku jemlje sapo, ko stopi noter.

Naš zločinec (— to je namreč ta, ki je na fronti zaspal brez dovoljenja —) je še strašno mlad. Poteze na obrazu so čisto otroške, čeprav je koža mestoma hrapava. Ko smo ga privedli na mesto, se mi je zasmil tako, da bi se bil najraje razgrizel. Pred vhomom se je vzravnal, je pogledal svetlo in mladeniško, popolnoma brez bojazni, kakor Kristus, ko je sprejel svoj težki križ. Ne vem, če smo vsi, ki smo ga spremljali, občutili isto; zase lahko mirno rečem, da mi je bilo neznosno. Domislil sem se sina in dejstva, da ima morda tudi ta človek še živega očeta, starca morebiti, ki s sleherno žilico utriplje v ljubezni za njim. Bogve — mogoče gleda po svojih rodovitnih lelah in toži, kako so zapuščene, ko ni mladih rok, ki bi jih negovale?

Ta malenkostni dogodek — tisti mladeničev pogled namreč in moje sklepanje o njegovem očetu — ta neznatnost, ki v svojem temelju gotovo ni tako zelo tragična kakor jo občutim jaz — to dvoje me preganja nalik huđi uri in mi ne dovoli niti trenutka pokoja. Čeprav vem, da je vse po postavi in da pri stvari gotovo ni nikakega nereda, se mi zdi vendar zadeva tako strahovita, da bi mi bilo najljubše, če se ne bi bila nikdar dotaknila mojih možganov. Kajti misel se plete iz misli in druga je hujša od prve in tretja ni blažja od druge. — A kar je najhujše: Vse svoje žive dni sem bil vaje reda in poslušnosti, zdaj pa mišlim naenkrat hudodelsko, mogoče celo bolj zločinsko nego ta, ki sem ga spremljal pred vojno sodišče! . . . On ve, da je njegova usoda zapečatená, ve natančno, kaj pride. Treba je samo še obreda, tiste čudne slovesnosti, kjer beseda potrdi že zdavnaj storjeni sklep. Seve, saj so podrobnosti, neznatne okoliščine, ki zanimajo človeka tudi tedaj, ko ve, da njegovo bivanje ne bo več merjeno po tednih in letih, ampak kvečjemu po dnevih in urah — toda to je postranskega pomena, kadar je enkrat glavno vprašanje že razrešeno. — Pri meni je seveda čisto drugače! Dokler se kretnam izven ječe, je mogočih nešteto kombinacij, katerih vsaka zopet izvira nove, da je odprta neomejenost na vse strani.

Če prav pomislim, je seveda slednjič tudi to postransko in brez pomena. Jaz — kaj sem jaz?! Nič! Zato tudi ni nič vse to, kar se tiče samo mene! Je pa nekaj drugega, kar mi noče iz misli. Morda je to samo zato, ker slabo razumem dogodke in red, po kakršnem se vrše . . . Skoraj gotovo je tako. Baš zato mi je menda tako grozno vprašanje, odkod izvira ona silna moč, ki zavoljo ene same kaprice preseka tisočero vezi, ki družijo ljudi med seboj?!

Morebiti, da sem se izrazil nerodno, vendar vem, da sem mislil popolnoma prav. Človek je, kadar je lačen, počiva, kadar je truden — in umrje, kadar docela obnemore. To je menda tako jasno, da ni treba nikakih pomislekov in dostavkov! — Zakaj tedaj ta ni smel spati, ko je bil zaspan — zakaj drugi ne sme jesti, ko je lačen — in čemu stoteri ne smejo živeti, čeprav morda polje v njih postoterjena življenjska sila?!

Če bi razmišljal dalje, vem, da bi naposled prijadral do onega smešnega vprašanja: Čemu smo ljudje na svetu? — To bi bilo nespametno, ker sem prepričan, da ne bi nikdar našel odgovora.

* * *

Danes je bila izvršena pravica nad onim poročnikom. Kljub vsemu pričakovanju je bil deležen časti, da mu je smela puškina kroglja končati življenje. Bil je menda zelo miren v zadnjih trenutkih in je celo prosil, naj mu ne zavezujejo oči. To se mi zdi važno zategadelj, ker je bil tako zelo mlad — baje je imel komaj dvajset let. Gotovo je ta okoliščina tudi ganila sodnike: kajti pri našem vojnem sodišču imamo samo dobre ljudi! Najboljši med njimi pa je nek stotnik-avditor, ki je že plešast in star. On sicer po svoji pravi vesti izposluje vsakemu zločincu smrt, vendar gleda na to, da ne pride nihče na vislice, ampak preskrbi vsakomur, da more na vojaški način končati življenje. Vsled te svoje velikodušnosti je znan daleč naokrog in je posebno cenjen med nižjim vojaštvom, ki edino more v polni meri presojeti njegove zasluge.

* * *

Dopoldne je bila pri nas na dvorišču čudna vaja. Mal oddelek vojaštva je vadil korake in kretnje in ostalo, kar je potrebno, da je mogoče obsojencu izkazati zadnjo čast. Stali so v zadaj odprtem karéju; potem jih je nekaj pokleknilo, drugi so zopet stali za njimi in so namerjali puške. Merilo so natanko, dvakrat, petkrat, desetkrat za povrstjo. Posamezni so bili potni od same navdušene točnosti, enemu pa se je primerila celo taka nerodnost, da je nenadoma telebnil na tla in je obležal kakor mrlič. Vsa lepa slavnost je bila v hipu razbita; kajti ljudje so planili iz svojih vrst in so mahoma v gruči obkrožili oslabelega. Nekdo je prinesel vode in je začel buditi in dramiti tovariša. Prihitela sta tudi dva častnika in en narednik, kuhar in še nekaj moštva, ki je bilo slučajno v vojašnici. Vse se je topilo od samega usmiljenja, vse je v mislih in besedah preklinjalo onega nesramneža, ki je zaspal na fronti in je s tem povzročil toliko gorja, da morajo od napora omedlevati čisto nedolžni ljudje. Vaja je bila namreč prirejena zato, ker je bilo treba zaspanetu popoldne ob šestih ugasniti življenje. Za tako stvar pa je treba skrbne vaje in priprave, da ne prekriža dogodka kaka nerodnost, ki gotovo ne bi bila v čast vojaški vzornosti in disciplini. —

Komaj je prišel utrujeni vojak zopet k zavesti, je že zahreščal narednik s takim glasom, da smo trepetali vsi, kar nas je bilo tam v obližju.

„Ta je pravi! O, ta — saj ga poznam! Marš, slepar! Z onim brezčastnim poležuhom je v zvezi, zato uganja kaprice! Marš!“

Častnika sta pogledala, narednik pa je stopil k njima in je razložil, da je treba moža zapreti. Kakor je čudno, je vendar bilo! Ker je revež

omedlel, so ga odvedli v ječo. Na njegovo mesto je stopila v karé nova moč in vaja je odslej potekla v izredno zadovoljnost tenkovestnega narednika in vseh ostalih veljavnih osebnosti v vojašnici.

* * *

Oni, ki je tako nepošteno spal, je sinoči prejel zaslužen plačilo. Pravijo, da je umrl šele po drugi salvi. Obraz se mu je menda raztegnil v krčih, da so bila lica strašno dolga in vsa nagubana. Vse navzoče je zmogla groza in baje so drug proti drugemu izjavljali — seveda le na tihem in bolj skrivoma — da v bodoče ne sprejmejo več takega posla. Sicer ne verujem mnogo v take izjave, vendar se mi zdi, da ni dobro preganjati ljudi, ki so nagnjeni k spanju. Taki ljudje radi mnogo molče, a molčanje je hujše od strupa. V molku sklepajo ljudje — zarote. —

* * *

Po znancu, ki je prišel na dopust, mi je sporočil sin, ki je še vedno na bojišču na ruski fronti, da vlada tamkaj več kot peklena groza. Vešanje je na dnevnem redu. Baje obešajo ljudi bolj brezbržno nego sicer ženske — cunje! Treba je le slutiti narobe, pa je že končana življenja pot. —

* * *

Moji živci pešajo. Danes zjutraj me je že silno razburila govorica, da je tisti človek, ki je omedlel pri vaji, popolnoma nedolžen. Drug drugemu pripovedujejo vojaki, ki so že dalje časa tu in poznajo razmere, da se je narednik samo maščeval nad njim. Pravijo, da je dotičnik prevzel naredniku ljubico in je zato prišlo do te grozovitosti. Vendar ni niti enega, ki bi se oglasil in pričal! Vsak zatrjuje, da stavi glavo za resničnost svoje izjave, narednik pa kljub temu še vedno hrešči po vojašnici in zmago-slavno pije pivo, kadar je komu za visoko ceno izpregledal dveurno zamudo pri dopustu...

Najbrže že mora biti tako, meni pa se zdi, da bi ne smelo biti; zato sem prepričan, da moji živci res pešajo.

* * *

Še nekoga imamo zdaj med nami, oziroma v ječi naše vojašnice. Groza me je, ko mislim nanj, in sram me je, da živim. Pred samim seboj me je sram laži, ki jo nosim na obrazu, v očeh, v slehrni kretnji — tiste strašne laži o udanosti in o poštenosti! Kje je poštenje v meni, ko vendar vidim, da dannadan umirajo ljudje brez krivde — jaz pa živim in registriram vso to grozo z mirom, kakršnega ne bi zmogel menda niti — stroj?!

Novi gost je bil na dopustu. Posestnik je in že v letih, a žena, ki je tudi malo priletna za take stvari, mu je povila sinka! Dosihdob je dobival same hčere, zdaj ga je pa sreča naenkrat obiskala s sinom. Ker sem oče, prav lahko razumem moževo veselje in se mu tudi ne čudim preveč, da

je spričo take radosti malo obilo segel po pijači. Nepojmljivo mi je pa ostalo, kar je spremljalo dogodek in je vse izredno veselje zaokrenilo na tako čudno stran!

Ko so botri vprašali vinjenega očeta, kakšno ime želi sinu, je menda mož odvrnil v dobri volji:

„Je — jaz sem Francelj, cesar je Francelj naj bo še tale Francelj, da bomo trije osli na svetu!“

Človek bi se smejal, toda stvar je tako peklenško resna, da preide smeh takoj v onemoglo škripanje!

Nekdo je nesel besede na prava ušesa — in ubogi oče je danes že pri nas! Razžalil je najvišje in najpopolnejše bitje na svetu, cesarja in kralja, onemoglega starca, ki ždi na Dunaju in se morda niti ne zaveda več, da vihra na vseh koncih in krajih njegove države strašna vojna grozota! —

Kdor ima živce, jih ima! Moji pač pokajo. Da bi le ne naredil kakšne neumnosti!

Oni, ki je omedleval med vajo, je že obsojen na deset let ječe. Z ozirom na to, da ima že dve hrabrostni svetinji, ki sta mu zdaj seveda vzeti, sme na fronto. Tam že lahko izpere svoj greh. —

Ta jo je odnesel primeroma zelo ceno, vendar mislim, da ne bo nikoli več iskal hrabrostnih svetinj.

Jutri bo obravnava v zadevi onega kmeta, ki je v napačni sosesčini imenoval cesarjevo ime... Vsaka minuta mi je tako grozna, da nimam nikjer več obstanka. Nikomur ne morem pogledati v oči in lastne besede se prestrašim, kakor hitro jo izrečem. Čeprav sem prepričan, da ne storim ničesar v obrambo reveža, se mi vendar zdi, da bi moral nekaj ukreniti zanj...

Moji živci so že pod ničlo, vendar čutim, da bi bilo najbolje sledeče:

Prijavil bi se za pričo in bi izpovedal tam, da je obtoženec — nedolžen. Sledilo bi gotovo vprašanje:

„Kako? Zakaj?“

Jaz bi odvrnil kot priča:

„Zato, ker je govoril resnico!“

Ko bi zagledal nato same začudene obraze, bi pojasnil kratko:

„Z onimi kočljivimi besedami je povedal obtoženec golo resnico. Edina netočnost je obstojala v tem, da je pridružil k oslovstvu sebe in sinka. On, je namreč čisto pameten človek in dete bo spričo tega najbrže tudi imelo zdrave možgane.“ — — —

Najbolje bo, da storim tako!

Motiv iz Istre.

(1917.)

Uf, kako mrzla noč, in ta burja,“ je godrnjal starec in dvigal mrežo iz morja. „Veslaj počasi, Ive, da se ne raztrga.“

„Kaj sva kaj vjela?“

„Kedaj se je pa ob burji še kaj vjelo? Pa, Ive, drži čoln, mreža se mi je nekam zataknila, uf, da bi bilo vsaj svetlo. Je že zopet dobro, veslaj počasi na kraj in zadržuj čoln, da ga ne vržejo valovi v skale,“ se je jezil starec in dalje dvigal mrežo, deček pa se je z vso močjo opiral v vesla, da bi zadržal čoln v pravilni legi ter ga ubranil penečih se valov.

„Tako sedaj pa le zavozi na kraj, pa previdno. Vraga, ne bo jih niti za večerjo,“ je godrnjal sebi med mrežo.

„Kaj vrževa še enkrat?“ vpraša deček in privezuje čoln k bregu.

„Ne, kaj pa hočeva, burja je vedno močnejša. Večje valove žene; tudi deževati bo začelo. Vzemi košarico, jaz bom nesel mrežo in vesla.“

Deček-pobere, ves tresoč se od mraza, košarico in počasi sta stopala po ozki, kameniti stezi, ki je vodila do samotne, pol razpale kočice kraj gozda.

„Zebe me, oče in lačen sem,“ pravi s tihim in plašnim glasom deček. Starec je molče stopal dalje.

„Ah, kako lepo je bilo, ko je bil doma še atek in ko še ni bilo vojske. Kadarkoli je priplula njegova ladja, sva ga šla čakati z mamo in on nam je prinesel pomaranč, veste, tistih dolgih, rumenih makaronov, ki sva jih z Anico tako rada jedla. In vsaki dan smo imeli kruha, kolikor smo ga hoteli. In nekoč mi je pripovedoval, da bomo kupili svoj brod, kadar bom zrasel jaz in vozili se bomo v Trst in v Reko in v Italijo in še dalje.“

Starec je globoko vzdihnil in zopet sta stopala molče dalje.

„Tiho pridiva, da ne zbudiva mame, če spi,“ je dejal starec in nalahno odprl vrata kočice. Stopila sta v motno razsvetljen prostor, ki ga je pokrivala razdrapana streha. Na desni je umiral na ognjišču ogenj, zadaj v kotu je pa ležala v umazane cunje zavita blede in suha ženska. Pri njej je sedela pol dorasla deklica in dremala.

Starec pristopi po prstih in ji položi roko na glavo: „Anica, ali spi mama, ali je kaj boljša?“

Deklica se preplašeno strese: „Ah, vi ste, meni se je pa sanjalo, da prihaja atek. Na obzorju se je pokazal angelj božji z zlato trobento. Mirno je plaval po nebu in trobil, iz grobov so pa vstajali vojaki, vsi ki so padli in tudi naš atek je bil med njimi, v lepi, svetli vojaški obleki. Zbirali so se v trume in prepevaje korakali proti domu, po belih, s cvetjem posutih cestah.“

„Kaj je mama kaj boljša?“ vpraša še enkrat s temnim glasom starec.

„Mislim da. Ko se je stemnilo, me je prosila za mleko in popila je vse, kar ga je še bilo, nato je pa zaspala. Kaj sta kaj vjela?“

„Ah, skoraj nič, burja je. Tu so vse, razpihaj ogenj ter jih speci. Najboljša bo za mamu in to pomazi tudi nekoliko z oljem,“ je dejal starec ter razpenjal mrežo po steni. Nato vzame vesla in jih odnese iz kočice.

„Anica, speci hitro, tako lačen sem,“ je tiho šepetal deček in se stiskal k ognju, da bi posušil svojo mokro obleko.

„Ive, kaj si ti? Pridi k meni, sedi semkaj,“ se je oglasilo iz kota. „Pokrij mi noge. Tako, dobro je. Sedi semkaj k zglavju, da se mi ne bo bleščalo.“

„Mama, kje vas pa boli?“

„Nič več me ne boli, Ive, kmalu bom popolnoma zdrava. Mislila sem že, da bom morala umreti in tako žalostna sem bila, zaradi vaju z Anico, Ive. Kaj bi potem sama, saj oče so že tako stari? Ali si kaj lačen, Ive, si že kaj jedel?“

„Ne, mama, še nič, pa z očetom sva vjela pest rib in kmalu bodo pečene.“

Starec je stopil s težkimi koraki v kočico in sedel na hlod, kraj bolnice.

„Idi k ognju, Ive, in posuši si obleko,“ je dejal z mrkim glasom; oči so se mu upirale v posušeni in izpiti obraz bolnice.

„Si kaj boljša?“

„Da, zdi se mi, da je bolje in tudi vročica se je nekoliko podela.“

„Počakaj še malo, kmalu bodo pečene ribe in poskusi jesti, da se ti vrne tudi moč.“

Umolknili so vsi, na ognjišču je mirno plapolal plamenček, zunaj je pa tulil vihar in divjalo morje.

Starec je oprl komolce na kolena in osivela glava mu je zlezla med koščene pesti....

„Da bi vsaj ona ozdravela,“ je tiho premissljeval sam zase, „vse bi bilo še dobro in bi se že kako pomagali. Moj Bog, kaj res še ni dovolj tega trpljenja. Zdravnik je ukazal dobro hrano, a o Božiču je minilo leto, kar smo zadnjič pekli kruh in v staji sta le še dve ovci. Sin je poginil tam daleč nekje na bojnih poljanah, ona pa umira tu in jaz sem star in betežen. Kaj pravzaprav iščem še tu na svetu? Pojedam le še poslednje grizljaje sestradanima sirotama. Kako čudni so vendar sestradani otroci. Na dolgem posušenem telescu čepi velikanska glava in človeku se zdi, da bi morala njena teža vsak čas prelomiti to koščeno telesce. In vedno večja je ta glava, kakor gora postaja. Pa te roke, prav do kolen segajo in opletajo, kakor bi bile pijane in bi ne spadale k telesu. Ah, in te glavi postajate vedno večji in te roke vedno daljše. Moj Bog, kedaj bo konec...?“

„Oče, ribe so gotove, ono za mamu pa denem na stran.“

Starec je prisedel k ognjišču. V trenutku je bil krožnik prazen in nemo so se spogledale gladne oči.

„Škoda, da je bila burja...“, je temno izpregovoril starec.

„Župnik mi je dal včeraj kos kruha, pa sem ga podrobila mami v mleko“, je šepnila deklica.

„Ko dorasem in bo konec vojne, bom šel na brod in iz Trsta in Reke vam bom nosil polento in makarone, tiste lepe rumene in vsak dan bomo jedli bel kruh,“ je pripovedoval deček.

„Poglej, Ive, če mama spi, pa tiho, da je ne zbudiš,“ je ukazal starec.

Deček stopi po prstih k bolnici, a se hitro zopet vrne s prestrašenim obrazom:

„Ne gane se, oči ima odprte in tako čudno gleda, pogledajte sami.“

Vsi trije planejo k ležišču.

„Ana, ti je slabo?“ vpraša s tresočim glasom starec.

Nobenega odgovora.

„Mama, mi smo, oče in Ive in jaz, pogledajte nas, kaj nas ne poznate?“ je stokala deklica.

Bolnica je pa le zamolklo hropela, njene ustnice so trepetale in brezizrazen pogled se je lovil na otrocih.

„Moj Bog, pomagaj! Molita otroka!“ je kriknil starec in vsi trije so padli na kolena.

„Vode,“ se je izvillo bolnici iz nemirno se dvigajočih prsi in koščene, pepelnate roke so grabile po umazanih cunjah in trhli slami.

Starec skoči po skodelo vode, otroka se pa zvijata v obupnem joku in poljubljata njene ovele roke.

„Tu je voda, Ana, ali naj ti jo dam po žlici? Anica, daj žlico sem, hitro.“

Bolnica je pa hropela vedno silnejše v kratkih sunkih in brezizrazne oči so bulile v starca, ki je klečal poleg nje. Naenkrat se strese, dvigne na komolec in že omahne nazaj. — In tiha lepota se je razlila po njenem obrazu...

„Mrtva,“ je počasi izpregovoril starec.

Otroka sta se zgrudila k materi, zunaj je pa dalje divjal vihar in tulilo morje.

Starec se je počasi dvignil in sedel na hlood.

„Končano vse“, je votlo zamomljal in težka glava mu je padla na prsi. — Naenkrat se zopet vzravna:

„Ive, ko se zdani, pojdi povedat župniku, da je umrla mama in prosi ga, naj odredi vse potrebno.

Vse tiho.

„In, Anica, zakoljita jutri ovco, ko pojedsta to, pa še drugo“, je nadaljeval in trda teža je ležala na njegovih besedah.

„In kaj potem? To je vse, kar še imamo“, je stokala trepetajoča deklica.

„Ah, potem? Da, potem pa zaprta kočo in idita proti Reki in še dalje. Našla bodeta ljudi, ki so dobri in blagi in vzeli vaju bodo pod streho.“

„In vi, oče?“

„Za mene, draga otroka, ne skrbita, jaz si bom že kako pomagal. In ne čakajta na me in ne povprašujta po meni, če bi me nekaj dni ne bilo domov,“ je z ledeno mirnostjo nadaljeval.

„Tako, česa naj še čakam?“ je zamomljal sam zase in se dvignil s hloda. Pogled mu je še enkrat objel in poljubil kočo in ihteča otroka in truplo na slami, nato je pa trdo stopil k steni, vzel vrv in izginil v temno noč...

JANKO PODTROJIŠKI:

Vzdih.

Želja za željo se v srcu budi,
nada za nado mi naglo beži —
vendar pa vsipljejo vedno v srcé
nove se nade in nove želje.

Pač neizmerna je vrsta želja,
pač brezštevilne so nade srca;
Sreča je ena na svetu samó...
Moje srcé li doseglo jo bo?

FILIP URATNIK:

Temeljni nauki o socializmu.

(Dalje.)

IV.

Premoženjske razlike in njih posledice.

Kapitalizem vstvarja vedno večje premoženjske razlike. Medtem ko ima delavec približno vedno enake dohodke, pa velika premoženja naglo rastejo. Razlika med proletarcem, ki nima ničesar in pa kapitalistom, ki poseduje tisočake, milijone in milijarde, postaja od dne do dne večja.

Ako hočemo prav presoditi, v kakšno smer vodi pojav vse gospodarsko življenje, si moramo priti na jasno, kako velik vpliv ima razdelitev premoženja in moči na vse gospodarstvo.

Dežela svobodnih kmetov, med kojimi ni nikogar, ki bi bil bogatejši in močnejši, kakor njegova okolica, se mora razvijati čisto drugače, kakor dežela, kjer je vsa zemlja v rokah peščice bogatinov.

Gospodarska enakost ima poleg dobrih sicer tudi eno slabo stran. Ako hočemo zgraditi železnico ali pa zidati tovarno, moramo imeti nakopičenega veliko bogastva, da moremo dajati denar in živež za ljudi, ki

pomagajo pri teh delih. Dežela, kjer je eden lahko bogat in močan, kakor drugi, spravi zato potreben denar težko skupaj. Ako je nad tako gospodarsko enakostjo vsaj politična sila, ki vse obvladuje, potem se takšna sredstva potom davkov še dobijo. Če pa v taki deželi tudi političnih sil ni, — potem taka dežela težko in počasi napreduje, ker se le težko okorišča s tehničnimi iznajdbami. Neenakomerna razdelitev premoženja pa pomenja nasprotno že sama na sebi organizacijo in združevanje sil. Kapitalist je v stanu zbrati krog sebe ljudi, da mu grade cela leta tovarne. Saj lahko te ljudi plačuje. In z denarjem se da nakupiti vse, kar rabijo delavci med tem časom za življenje. Zato nastajajo tam, kjer so veliki kapitali, tudi tovarne z vsem tehničnim napredkom. To je dobra stran neenakovredne razdelitve premoženja. A bolj kot kje drugje stoji tukaj svetli strani senčna stran nasproti. Kadar kapitalist tovarno napravi, mora v njej kaj delati. Te proizvode pa je treba kam prodati. Vzemimo, da je tovarna, o koji govorimo, tovarna za življenjske potrebščine! Ako hočemo, da nosi ta tovarna obresti, moramo delavcem en del nridelanega živeža odtrgati.

Sedaj nastane vprašanje, kaj naj s tem nakopičenim živežem počnemo. S temi čezmernimi zalogami ne moremo ničesar početi. Med široke sloje delavstva bi se jih pač lahko prodalo, ko bi imeli ti denar, da bi jih kupili. A zato bi jih bilo treba boljše plačati. Ako pa bi podjetnik to storil, bi se mu naložena glavnicca več ne obrestovala, podjetje ne bi bilo več dobičkanosno, zaloge bi izginile. Posledca tega je, da bi takšna tovarna hiralala in propadla. Če poskusimo to drugače povedati, bomo rekli: Posledica neenakomerne razdelitve premoženja je kopičenje nadvrednosti. Nadvrednosti vstajajo v rokah kapitalistov, — dokler se razvija gospodarstvo normalno, brez revolucij. Nobene menjave si ni mogoče misliti, ki bi spravila nadvrednote v roke delavstva. Za kapitalista pa morejo imeti te nadvrednote le v gotovi obliki svojo vrednost. Množina živil in življenjskih potrebščin, ki jih mora porabiti človek zase in za svojo rodovino, je ozko omejena. Zato se v njih nadvrednosti ne da kupičiti.

Dežela s kapitalističnim gospodarstvom in neenakomerno razdelitvijo premoženja bo zato produkcijo živil in drugih življenjskih potrebščin omejevala. Čas in ljudi se bo vporabljal vedno bolj za produkcijo stvari, ki služijo le bogatinom. Ljudje, ki bi lahko pridelovali pri drugačni razdelitvi premoženja živila, se udinjajo velekapitalistu, delajo razkošne palače, igle za klobuke in kar je še drugih stvari te vrste. Ali pa se vporablja nakopičeno bogastvo — nadvrednosti zato, da se zidajo ž njim novi stroji, nove tovarne, nova produkcijska sredstva. Tudi to nas vodi koncem koncev na prejšnji primer nazaj. Ko je namreč tovarna gotova in jame proizvajati blago, stojimo zopet pred vprašanjem: Kdo bo kupoval blago? Da bi moglo priti to blago med široke sloje delavstva, bi se moralo delavstvo boljše plačevati. Zato se morajo pri vsakem nadaljnjem kopičenju nadvrednosti producirati stvari, ki jih kupujejo kapitalisti.

Neenakomerna razdelitev premoženja pospešuje tako z nujnostjo produkcijo luksurijoznih predmetov in igrač. Pojdite v današnja velika mesta in pogledajte si bogate izložbe in ves sijaj za zgornjih deset tisoč, za koje delajo milijoni in videli bomo, da dejstva naša razmišljanja potrjujejo. Istočasno pa je pri vseh za življenje potrebnih in koristnih obratov premalo ljudi. Tako pri poljedelstvu, kakor pri produkciji obleke in podobnega. Vsa produkcija postaja vsled neenakomerne razdelitve premoženja napačna. Težko je povedati vse to bolje, kot je razložil to Gorki z eno samo sliko v svojem romanu *Mati*. Jaz trpim pomanjkanje — pravi tam delavec — da more kupiti kapitalist za svojo priležnico zlato nočno posodo. V tako smer produkcije mora kapitalistično gospodarstvo stremeti, da se rentira. S tem ne trdimo, da je vsa kapitalistična produkcija ta cilj že dosegla. Ona mora za tem ciljem stremeti. Če ne stremi, mora trpeti na kroničnih težavah, na tem, da ji blago zastaja, da se zanj ne najde kupca. Premoženjske razlike imajo za posledico nezdravo produkcijo in pa — zastajanje pridelkov in proizvodov, takozvano gospodarsko depresijo. (Dalje prih.)

FRAN ALBRECHT:

Mladi Jure.

(Dalje.)

In že hite Juretove misli v bodočnost. Zakaj hipoma se domisli, da je to, kar je storil nocoj, prvi poizkus, prvi čin, ki je v neposredni zvezi s tistim resničnim življenjem tam zunaj v borbi množic in ljudstev in da zdaj že ni več čas predajati se deškemu sanjarjenju in mehkobnim občutkom. Dejanj je treba zdaj in resnih preudarkov. O, in resne so Juretove misli in vsi njegovi možgani z napeto intenzivnostjo snujejo račune in kombinacije. Celó smehljalj njegovih otroških ust je kakor ostarelo... Jure čuti, da je zdaj takorekoč za večno neločljivo prelita usoda Mimice v njegovo usodo. Saj to, kar se je nocoj odigralo med njima, ne pomeni vendar nič manj, nego — tajno zaroko. Da, mladi Jure je zaročen. Oh, to je lahka beseda, ampak misel je težka. Po zaroki sledi poroka — Jure računi, računi in se nikakor ne more izogniti žalostnemu dejstvu, da je še treba čakati najmanj dolgih deset let! In po poroki... Da, v resnici: štirinajstletni Jure že čuti v tem hipu vso resnobo, vso odgovornost in težko breme očetovstva na svojih ramenih. Gube se črtajo po njegovem svetlem čelu, ko snuje in veze njegov duh resno sliko bodočnosti. Jure se zaveda, kaj je storil in kaj ima storiti, vsega se zaveda in ni mu žal svojega dejanja. O, saj v njem je moč, ki raste sleherni dan, giblje se in širi in ta njegova sila se bo še postoterila in potisočerala, kadar stopi mladi Jure kot mož med možmi na odprto polje življenja, borec v borbi, tekmeč v tekmi. Ah, in to je menda življenje, — o, to je tisto življenje.

ki ga sluti in čaka mladi Jure, oborožen, pripravljen, z razžejanimi vlakni srca. In misli mladega Jureta spet iščejo zagonetko življenja in se opajajo ob njegovi prečudoviti skrivnosti. In spet so vse njegove sanje in vsa njegova ljubezen pri teh pozabljenih tujcih, ki bivajo tam doli v svojih ozkih domovih pod zemljo. Živeli so nekoč; kakor on, Jure, so morda iskali skrivnosti življenja, razglabljali so in hlepeli po njem ter ga — niso živeli; in potem so slednjič vstopili v široki krog mož in ženâ, borili se, zmagovali in podlegali, vriskali in obupavali ter s slehernim, o, s slednjim vlakencem svojega srca viseli na življenju in ga ljubili, dasi morda nikoli niso našli, kar so iskali. Oh, Jure ve, da življenje ni pravično: nekaterim daje, drugim jemlje ... In potem so tiho zaspali ali pa tudi z glasnim krikom morebiti, s strašnimi obtožbami in kletvami na svojih razpaljenih ustnah in v osteklenelih očeh ter se niso več prebudili. V svoje ozke domove pod zemljo so legli in zdaj počivajo tam — pozabljeni tujci. — En kamen je med vsemi križi in kamni, ki ga Jure najbolj pozna in zré vedno z najglobokejšim spoštovanjem nanj. Rdečkast je, visok, obelisk iz granita. Pod tistim kamnom spi mož, o katerem je rekel učitelj slovenščine v šoli, da je bil najnesrečnejši človek, ki je kdaj hodil po ti naši zemlji. In tisto uro, tisti trenotek v šoli, ko je učitelj to povedal, je mladi Jure mahoma vzljubil tega moža z vsem žarom svoje duše samo zato, ker je bil „najnesrečnejši človek“, dasi poprej razun njegovega imena ni vedel bogve kaj o njem. Ko pa se je potem zanimal za tega „najnesrečnejšega človeka“ natančneje s čisto osebnim zanimanjem, kakor za svojega najdražjega prijatelja, so mu povedali, da je bil pred šestdesetimi leti advokat v mestu, — tudi hišo so mu pokazali, kjer je stanoval in Jure je hodil mimo tiste krčme kakor mimo svetišča — in da je rad vino pil, otroke ljubil in pesmi zlagal. (Tudi to je Juretu ugajalo, da je „otroke ljubil“; zakaj njemu se zdi, da imajo vsi nesrečni ljudje otroke radi.) Mladi Jure si je izposodil nato njegovo knjigo pesmi in bral; bral je na vse mogoče načine: glasno in tiho in šepetaje, s srcem in z razumom. Vzlic temu pa je zelo malo umel. Eno pa mu je bilo jasno takoj: da se učitelj v šoli ni zlagal. Mož, ki je pisal in zlagal te polumljive pesmi, je bil zares zelo nesrečen. Ljubil je nekoga, — neko dekle —, pa je bilo kot bi v veter govoril o svojem srcu. To ga je bolelo, porazilo ga in strlo, da je trpel in krvavel ter — pel še lepše. Ampak mlademu Juretu je bilo vedno, ko je bral te do solz ganljive kitice, kakor da to še ni vse: da je hotel mož povedati še nekaj, oh, še vse nekaj drugega, tisočkrat globokejšega in skrivnostnejšega! Seveda je tisto dekle preko vseh mer rad imel. Da, morebiti jo je prav zavoljo tega tako rad imel, ker je bil najsvetejše prepričan, da bi ob njeni strani — in edino ob njeni! izustil svojo veliko besedo, tisto rešilno, ono skrivnost, ki je pekla v razdvojenem srcu in ni hotela, in mogla drugače iz ust; prav tako, kot je s čudnim instinktom nezavedno hrepenel on, Jure, po nekem razodetju ob strani Mimice ... Kaj si hotel povedati, nesrečni mož? Da te ni ljubilo ošabno dekle? Da te ni ljubila sreča, ne tebe, ne tvojih ljudi, ni-

koli in nikdar? Da ti je krvavelo srce? Krvavelo od česa? ... Saj si stal sredi življenja, močan in silen in bogat po duhu ter v zavesti, da te bo ljubila bodočnost in v nji srca najlepših, najplemenitejših žen! In vendar si v temo zavil in je mrko skaljen tvoj pogled ... Kaj je bila tvoja skrivnost, ona najbolj pekoča? biča mladi Jure svoje misli, sedeč sključen vrh zida in strmi, svoje čelo v dlaneh, nepremično in srepo v rdeči kamen, ki se blešči med vsemi. A v kamnu je molk in v grobu je molk; ta molk je teman.

Mladi Jure pa se spomni svojega očeta, ki mu sosedje ita vasi pravijo modrijan. Spomni se besed, ki jih je govoril oče o teh svojih sosedih in ki so seveda hribovci in gorjanci. Rekel je oče, da so živali, ki robotajo od zore do mraka in bi se človeku zdelo, da še do sosednje fare ne seže njih pamet. Zvečer se nasitijo s svojimi žganci, zmolijo roženkranc, spričkajo se z babo in se zarijejo v slamo. Živali. V nedeljo zjutraj gredo k maši, molijo in se križajo ter so krotki in polni spoštovanja pred gospodom ter pokažejo, da niso — živali. Nenadoma pa jih časih nekaj zgrabi, nekaj neznanega jih prešine, kakor glas od zgoraj, — a potem so resnično živali. V oštarijo se tró zapravljat svoj grunt, pijo in žro in sipljejo svoje groše kakor bogataši in od samega hudiča so obsedeni. „Pa vse to ni tisto, ni tisto,“ — je končal svoj znameniti samogovor njegov oče modrijan in pljunil v kot — „tisto, kar pravzaprav so, so zakopali tisoč klafter pod zemljo.“ — Kolikokrat se je mladi Jure zmislil teh skrivnostno-pomembnih očetovih besed. Kaj je hotel reči oče? Morda niti sam ni vedel, kaj je hotel reči? Ko bi vedel, bi vendar povedal!

— Kaj je, kar pravzaprav so? tisto, kar so zakopali tisoč klafter pod zemljo? grebe Jure v svoji duši, strmo zroč v kamen na pokopališču, ki se rdeče blešči med vsemi in kot bi tiho krvavel pod sojem zvezd. — Ali je mar tisto, kar si nosil v svoji duši, ti nesrečni mož, in ti ni hotelo in moglo iz ust, ker te ni ljubila — ona?

„Mene pa ljubi ona!“ vzklikne nenadoma mladi Jure glasno, skoči kvišku in zdi se, da je višji in močnejši, ko sije njegovo oko silo in moč. — Ona! Mimica! Mimica! širi Jure svoje roke nad grobovi. — Mimica, jaz iztrgam to skrivnost, pa če je zagrebena stotisoč klafter pod zemljo in še globlje, izderem jo in jo zakričim po tej naši zemlji, zašepčem jo, da jo bodo v svojih srcih čuli gluhi in videli slepi, tako živa in resnična bo pred njimi, ko se jim odpro oči in sluh. Da pade mōra s prsi tega nesrečnega ljudstva ... Saj ne vedo, kdo so, kaj so, kam gredo — jaz jim povem, oh, Mimica! In kakor burja, ki nosi pomlad, bo ta klic v vse duše, to razodetje, oh Mimica! Da, še ti se boš nasmehnil tedaj s svojim težkim rdečim kamnom na srcu, ti bedni, ubogi, nesrečni mož!

Mladi Jure skoči z zida in se s krilečimi rokami opoteče s svojo krajšo nogo preko travnika ter že beži z jadernimi koraki po cesti proti mestu. Zdi se, da ga ne nosijo njegove pohabljene noge, marveč njegovo viharno čustvo, njegova visoka misel. In vse zvezde neba ga spremljajo ... O, kako gleda na življenje, kako od zgoraj navzdol! In kakšno

čustvo je to: gledati življenje pod seboj, krotiti ga in brzdati in voditi po svoji volji, — to triumfalno čustvo, neizrazno! Čez deset let, natančno čez kratkih deset let, Mimica . . .

Nato zavije Jure v mestne ulice, umiri svoj korak in postoji za trenotek, ko začuje zamolklo udarce z zvonika cerkve sv. Bernarda. Jure šteje udarce in spet dahne čudežna sladkost skozi njegovo srce. — Pred eno uro, Mimica, so se mi odprle oči; po tebi, Mimica, ti dobra, edina med vsemi . . . si pravi tiho mladi Jure in si zabičuje v misli, kako hoče v vseh teh letih čuvati in paziti nanjo s kako nežnostjo jo hoče imeti rad in kako prične delati, s koliko radostjo in podvojeno silo. Saj zdaj ve, zakaj naj se trudi Jure, — zdaj je vse jasno, vse odločeno v njegovem mladem življenju. In v širokih obrisih gleda štirinajstletni deček načrt svojega dela in trudov in naporov. Zdaj je sklenjeno, da postane profesor, učitelj risanja in matematike. To dvoje je glavno, a razun tega je seveda še nebroj malenkosti, ki jih mora človek obvladati in temeljito poznati, kdor hoče gospodovati nad življenjem. Za hipec se mladega Jureta poloti dvom, če bi se Mimica znabiti ne premislila čakati ga tako dolgo; ampak to misel zavrže takoj, ko se spomni nekega učitelja, o katerem so pripovedovali, da ga je čakala nevesta dvanajst let, predno sta se poročila. On hoče vendar samo deset let, — kaj pa je to, če jo ima rad in ona njega. Tudi se domisli razlike v njuni starosti, — ah, tri leta, malenkost!

In Juretovo srce prekipeva hvaležnosti do Mimice, da je dala resnično živo podlago njegovemu delu, razodela smisel njegove mladosti. Da, saj prej je hotel postati gospod, pa to se mu je videlo še tako daleč in negotovo in vrhtega je bil mnenja, da za prižnico ni prav nič rojen. Zdaj pa Mimica, — oho, to pa je že vse drugo: človek bi otipal svojo bodočnost, tako jasna in določna stoji pred njim. Mati njegova bo morebiti spočetka žalovala nad svojim Juretom, da se je izneveril lemenah, pa Jure, njen Jure, jo že utolaži; oče pa itak ne bo prav nič žaloval saj je modrijan . . .

— Vse je dobro, — o, kako dobro mi je življenje! se radosti tiho mladi Jure in se nenadoma, ko zavije k svojemu domu, domisli, da stopi še za trenotek na dvorišče ter se razgleda pod kostanjem, kjer sta stala z Mimico pred eno uro v prvem objemu in da za slovo nocoj še v svoji veliki sreči objame deblo starega zaveznika in neme priče njune mlade, lepe ljubezni. In potem hitro nazgor, morda še vidi kje Mimico in jo pozdravi in poljubi vsaj z očmi, — ukrepa v sebi, ko se s počasnim in opreznim korakom tiplje v temi po veži proti dvorišču.

Že stopi mladi Jure na plano; tedaj pa nenadoma obstrmi, postoji in bliskoma počene v kot v temo. In toliko da se ni iz vsega srca glasno zasmeljal.

— Oho! si pravi s tihim smehom, — saj je kakor začarano nocoj v tej hiši. Vse se ljubi . . . Glej, glej, nov parček se grli v senci kostanjevi! In prav tam, čisto na istem mestu stojita, kjer je stal pred eno uro Jure

z Mimico. Ah, saj to je krasno! ... In tiho čepeč v temi se radosti mladi Jure nad svojim odkritjem ter posluhne pazno, ko začuje zamolklo-pri-dušeni glas možkega, ki pravi:

„Da, pa to je vendar ljubezen, dete moje ... O, saj se često dogaja, da ljubezen starce pootroči in stori iz otrok modrijane.“

— Oho, saj ni niti neumno ni, kar pripoveduje! se silno začudi mladi Jure in neukrotljiva zadovoljnost ga vsega prevzame, o čem se pogovarjata, kako se ljubijo drugi ljudje in kdo je pravzaprav ta tuji par. Morda celo pozna koga, se podžiga in gleda silno napeto, da bi določneje izločil postavi in črne sence kostanjeve. In že se mu zdi, da vidi razločnejše obrise dveh teles in da loči žensko od možkega. On je visok in slok, to se vidi, za dve glavi višji od Jureta ali pa še več. Ona je mala, vsa zavita, in nič večja od Mimice.

— Kdo sta neki? Kdo pravzaprav sta? ugiblje Jure in napenja svoj bistri pogled, strmo in srepro zroč predse. In že opazi, kako tesno sta z rokami sklenjena med sabo in celo z lici se dotikata, ko molče gledata navzgor proti nebu. — Menda vsi gledajo v nebo, kakor da jim je pretesno tu doli za njih ljubezen, pomisli mladi Jure in zdi se mu, kot bi čul udušen plah vzdih iz dekletovih ust; potem vidi, kako izvije moški svojo roko iz njene in se božajoč dotakne njenega lica.

In Jure čepi v kotu, neopažen, pozoren in radoveden, z napetim sluhom in vidom. Kara se v svoji radovednosti, a vzlic temu ne more zapustiti svojega prostora. — Ko prideta tod mino, ju prav gotovo spoznam, si pravi in zapazi, ko je dekle dvignilo svojo desnico in pričelo ž njo kazati proti nebu. In celo njen komaj slišni šepet čuje mladega Jureta pozorni sluh.

„Vidite, Miloš,“ pravi ona čisto tiho, „tisto drobno zvezdo, ki se venomer utrinja, na desno, tik Sedla, imam najraje ... Vsak večer jo iščem in gledam vanjo skozi okno svoje sobe. Ni-li kot bi živela?“

„Res je, kot tvoja daljna sorodnica, zlata sestra ...“ pravi on.

„Saj jo morate poznati, Miloš ... Orion je.“

„Orion?“

„Ne Orion ... Mali voz ...“

„Mali voz? ... Ampak, Mimica, dete, kje si se naučila ta čudna imena?“

„V knjigah sem brala.“

„Oh!“ zaječi tedaj mladi Jure, čepeč v svojem temnem kotu, in skoro da ni glasno zaropotalo, ko se je sesedel na tla, naravnost na mrzli kameniti tlak.

Njegov pogled bulji in strmi kakor okamenel v silhouet, ki se črta pod kostanjem; njegovo uho ne sliši nobene besede več. In ko strmi predse, je v njegovi duši kot tisti trenotek, ko je v savskem gozdu zahreščalo deblo stare vrbe pod njim in je on omahnil ter z zledenelim srcem in okamenelim pogledom v strašni grozi obstrmel nad grgrajočim vrtincem.

— Ali je to mogoče? Ne to ni mogoče. To je pomota. Saj to ni res, ne, ni res... Sanja se mi... Mimica, oh, Mimica, grlica! rotijo, prosijo, plakajo misli mladega Jureta, ko okamenel in nem nepremično s svojimi suhimi očmi gleda v par pred seboj. Jure gleda in vidi: objemata se, drug k drugemu se nagibata, za roke se držita, v obraz se smehljata, zdaj — zdaj sta se sklonila — — poljubila na usta — — in spet — —.

— In če je ona! Če je zares ona! se hipoma skrčijo pesti mladega Jureta v divjem onemoglem gnjevu, ki je brez besed in njegove oči strme v temo kot oči zverinskih mačk. Tako so mu sijale oči tedaj, ko je čakal z ubijalskimi načrti v blazni glavi nanj, na svojega edinega sovražnika v življenju... In kako laže, moj bog! Lisica! Prokleta! „V knjigah sem brala!...“ Hohoho... jaz sem ti povedal... pred eno uro — — na istem mestu — — ko si me zastrupila s svojimi ustnicami — coprnica! Da, jaz — otrok Jure!

Nenadoma pa se pogrezne njegov besni srd, ki je za trenotek pretresel njegovo drobovje; njegov pogled se širi in širi in, kakor da gleda v strašni širni brezdanji molk neslutelih prepadov, ki se odpirajo pred njim, — je zbeگان, bloden in okostenel. Roke in noge mu drgetajo, skoro glasno mu pojo zobje in rezek oster mraz, ki prihaja iz ledenega kamna pod njim, stresa njegovo telo.

— Pred eno uro, — pred šestdesetimi minutami! se tró v njegovi glavi misli, ko se njegovo široko razprto, zgroženo oko upira v skrivnostne prepade pred seboj. — Ali je to mogoče? So-li take ženske? Ali je mar to življenje? Verolomnost — varanje — nezvestoba?... Pred eno uro je stala z menoj, kakor angelj je bila sveta in nedotakljiva in ni lagala, ko me je poljubljala, ne, bog vedi, da ni lagala! A zdaj stoji z drugim in prav tako se mu smehlja in ga poljublja... Ali laže temu? Ali laže obema, prekanjena in lokava? Ali laže sama sebi?... Kje je tu izhod? — Kdo reši ta vprašanja, moj bog, kdo razgoneti to skrivnost, kdo pokaže pot iz tega labirintskega pekla?

Mladi Jure se bori s svojimi mislimi, ki mu divje in zločeste bruhajo skozi možgane in palijo srce, s tistim onemoglim obupom in nemočnim odporom, kot se bori časih človek v snu s svojimi strašnimi podobami in znamenji, ki zapleto njegovega duha v svoj peklenski vrtinec in ga, kot otroci igračo, omotajo in plešejo z njim semintja. S svojimi močnimi, zdravimi zobmi se zaseka mladi deček v ustnice, njegove pesti se spet krčijo brez besed in njegove oči se razblešče kot oči mačk. Da bi človek vsaj krikniti mogel svojo bol, — a kakor da je nem rojen! In slast, divjo, oproščajočo, satansko naslado čuti v tem, da si do krvi razgrize svoje ustnice, ko ni dobrih in rešilnih solz v oči in mora venomer buljiti v temo in v par pred seboj, kakor v svojo prekruto usodo. (Dalje prih.)

Trbovlje. V tretje je tu nastopil dram. odsek, in sicer v „Divjem lovcu“. Fortejeva dvorana je bila nabito polna. Zastor se je dvignil — sledili smo prizoru za prizorom, vedno bolj pozabljajoči vse drugo krog sebe; kajti igralci so nas polagoma priklenili nase in nas prisilili, da smo jim posvečali vso pozornost. To je bilo veliko in s tem jim že priznavamo, da so dosegli to, kar je bil njih namen, namreč: podati nam nekoliko umetnosti in duševne lepote. — Igrali so vseskozi dobro, a najbolje se jim je posrečilo prvo dejanje. Scenerija je bila okusna, nastopi zbora neprisljeni in polni življenja. V prvem dejanju je tudi Majda imela najlepše momente, n. pr. pri prisegi pred podobo matere božje je bila jako čustvena. Sicer je v splošnem igrala dobro, vendar bi bila morala bolj podčrtati nežnost tega preprostega kmečkega dekleta. Tu in tam je bil glas prerezek, dihanje presilno. Njen partner je podal divjega lovca z mladostnim ognjem; krepak in energičen je bil njegov nastop, vendar tudi nežen, če je govoril o svoji materi, o svojem dekletu, ki ju ščiti. Lisjakov Gašper je svojo vlogo dobro pogodil — ravno tako Sajetov Jura. Najboljša figura je bil Tonček, kateremu morem primerjati le Ježa, ki je bil — dasi ena manjših vlog — igran imenitno. Pri Tončku se je skladalo vse: maska, kretnje, govor. Isto morem trditi o Ježu. Ti dve osebi sta nadkriljevali ostale; upamo, da se bodeta še lepo razvilí. Kar nam je pri njiju ugajalo najbolj, je bila naravna, preprosta igra, tista lahkota, s katero sta se kretala po odru. Vloga Zavrtnika je težka in je igralcu delala preglavice. Kar je manjših vlog, moram omeniti posebno Tineta in Marušo, mater Janezovo; tudi te je odlikovala preprostost igre. Ostale osebe so se jako prilagodile celoti, tako, da je bila igra lepo zaokrožena.

Ta prireditev je presegala prejšnje, kar je zahvaliti tudi izborni režiji. Trebalo je precej truda in učenja. Z „Divjim lovcem“ ste nam napravili par lepih ur. Režiser je imel zadoščenje v tem, da je videl, kako zelo so se potrudili njegovi učenci; vsak je podal najboljše svojega hotenja. Nadejati se smemo kmalu globljih, težjih stvari. Sedaj pa: Srčna hvala vsem, pa — brez zamere!

Ljubljana. Zunanje podružnice prosimo, da pošiljajo obračune in denar odslej v Konzumno društvo za Ljubljano in okolico, Spodnja Šiška (Kolodvorska ulica).

Jesenice. Društveni sestanki „Svobode“ se vršijo vsak četrtek ob 8. uri zvečer.

Pevske vaje se vršijo vsak torek in petek. Sprejemajo se še novi člani k petju.